

STROJE VE SLUŽBÁCH ČLOVĚKA - Nakloněná rovina

Dříve využívali lidé k práci pouze **vlastní sílu**, později **sílu ochočených zvířat**. Pro usnadnění práce objevili možnosti **jednoduchých strojů**, které jim pracovní činnosti ulehčovaly.

Nakloněná rovina

Nakloněná rovina je **jednoduchý stroj**. Jeho jedinou částí je rovina, která je nakloněná vzhledem k vodorovnému směru. Po ní se zvedá těleso směrem vzhůru.

Nakloněná rovina **šetří sílu** potřebnou ke zvednutí tělesa (břemene). To, jakou sílu vyvineme, závisí na úhlu naklonění roviny = délce a výšce nakloněné roviny.

Pracuj s textem. Doplň slova do mezer.

Lidé dříve využívali k práci pouze _____ sílu, později také zapojili sílu _____ . Ke zjednodušení práce začali používat _____ stroje. Ty jim práci _____ . Nakloněná rovina je _____ stroj. Jeho jedinou částí je _____ , která je nakloněná vzhledem k _____ . Po nakloněné rovině se _____ těleso směrem _____ .

Jednoduše odpověz na zadané otázky.

K čemu slouží nakloněná rovina?

_____

Na čem závisí námi vyvinutá síla při posouvání břemene po nakloněné rovině?

_____

Uveď příklady nakloněné roviny používané ve tvém okolí, které jsi zaznamenal.

_____

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Páka

Páka je **jednoduchý stroj**. Jeho tři nejdůležitější části jsou **osa rotace**, **rameno břemene** (působí na těleso) a **rameno síly** (působí na něj člověk nebo stroj). Rozlišujeme páku jednoramennou a dvouramennou:

- **jednoramenná** - člověk působí silou směrem nahoru (otvírák na lahve, kolečko)

- **dvouramenná** - na jedno rameno působí gravitační síla břemene, na druhé rameno vyvíjí sílu člověk (působí směrem dolů).

Páku nejčastěji používáme **pro zmenšení působící síly** – čím delší rameno, tím potřebujeme menší působící sílu.

Páka může mít více tvarů – rovná tyč podepřená v jednom místě (**páčidlo**), dvě páky spojené kloubem (**kleště**), zahnutý tvar (**klika**), tvar kola (**volant**).

Pracuj s textem. Dopiš chybějící slova.

Páka je _____ stroj. Třemi jeho nejdůležitějšími částmi jsou: _____ a _____ . Páka může být _____ nebo _____. Páku nejčastěji používáme pro _____ působící _____ .

Popiš jednoduše, na jakém principu pracují následující dva typy páky.

Jednoramenná _____

Dvouramenná _____

Pracuj s textem. Jaké tvary může mít páka? Zamysli se a napiš nějaký další tvar, se kterým ses setkal.

_____
_____
_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Kladka

Kladka je **jednoduchý stroj - volně otočné kolo**. Po obvodu má **drážku pro vedení** provazu, lana nebo řetězu. Kladka může být:

- **pevná** - je upevněna na nějaké konstrukci, člověk působí **na konec lana** stejnou silou, jako při zvedání břemena bez použití kladky,

- **volná** - je zavěšená na laně, člověk působí silou **směrem nahoru** (gravitační síla břemene je rozložena na dvě poloviční síly mezi pevně zavěšený konec lana a ruce člověka),

- **kladkostroj** - spojení pevné a volné kladky (gravitační síla se rozkládá na kladky rovnoměrně).

Kladka se využívá např. jako hodinové závaží, zdvihadla stavebních, důlních a těžebních strojů, při stavbách ohrad a plotů, k vypínání plachtoví na jachtách, atd. Na principu kladky pracuje např. jeřáb a výtah.

Pracuj s textem. Dopiš chybějící slova.

Kladka je _____ stroj. Je to volně _____.
Po obvodu má _____ pro vedení _____,
_____ nebo _____. Kladka může být _____,
_____ nebo _____.

Pracuj s textem. Popiš jednoduše svými slovy funkci jednotlivých typů kladky.

Pevná _____
Volná _____
Kladkostroj _____

Vypiš z textu příklady použití kladky. Napadá tě jiné možné využití?

_____
_____
_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Kolo

Kolo je jedním z **největších vynálezů člověka**. Je to plochá součást kruhového tvaru. Může se **otáčet kolem svého středu** (kolem své osy). Vynález kola se využívá v mnohých oblastech - člověk ho využívá v mnohých provedeních, například:

- **kladka** - kolo s drážkou po obvodě pro vedení lana,
- **vodní kolo** - jeden z nejstarších pohonů (dřevěné s lopatkami),
- **ozubené kolo** - je součástí převodů, které zajišťují stálý převodový poměr,
- **automobilové kolo** - je lisované z ocelového plechu, má ráfek pro pneumatiku, součástí je i brzdový buben nebo disk,
- **kolotoč** - je vodorovná kruhová plošina, otáčí se kolem svislé osy a vozí člověka.

Pracuj s textem. Dopiš chybějící slova.

Kolo je jedním z _____ vynálezů člověka. Je to _____ součást _____ tvaru. Může se _____ kolem svého _____ = kolem své _____.

Pracuj s textem. Uved', v jakých možných provedeních člověk kolo využívá.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Porad' se se svými spolužáky, rodiči, využij učebnici, encyklopedie, internet.

Jakým jiným způsobem člověk dále využívá kolo? Jak kolo využíváš ty doma, nebo je využíváno ve tvém okolí/městě?

Parní stroj

Parní stroj je **pístový tepelný stroj**. Přeměňuje **tepelnou energii** vodní páry na **energii mechanickou** (většinou rotační pohyb). Stal se významným objevem vývoje lidstva v **18. století**. Později byl nahrazen **spalovacím motorem, elektrickými stroji a parní turbínou**.

Popis práce parního stroje.

Zahříváním vody **vzniká pára**, která je z kotle vedena do **ústrojí vnitřního rozvodu** a dále **do válce**. Tam tlakem způsobuje **pohyb pístu**. Použitá pára je **vypouštěna ven**. Pohyb pístu se **přenáší na kliku**, která tento pohyb **převádí na otáčivý** (rotační).

Využití parního stroje: provoz parních lokomotiv, parníků, parních válců, apod.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Parní stroj je _____ stroj. Přeměňuje _____ energii _____ páry na energii _____. Je to významný _____ vývoje lidstva v _____. Byl nahrazen _____, _____ a _____.

Pracuj s textem. Popiš jednoduše práci parního stroje.

_____ →

_____ →

_____ →

_____ →

_____.

Uveď některá z využití parního stroje. Vymysliš i jiná, než jsou uvedena v textu?

_____

_____

_____

Spalovací motory

Spalovací motor je **mechanický tepelný stroj**. Spálením paliva **vytváří tepelnou energii**, která je v motoru působením na píst proměněna na **energii mechanickou**.

Spalovací motory se dělí na **pístové, lopatkové a tryskové**. K pohonu strojů a automobilů se nejčastěji využívá **pístových spalovacích motorů** (mají na daný výkon nejmenší hmotnost a dobrou účinnost, jsou ale více hlučné a vytváří **zdraví škodlivé plyny**).

Podle druhu použitého paliva dělíme motory na **benzínové, naftové a plynové**. Podle zapálení směsi jsou motory děleny na **zážehové** (zápalná směs se zapaluje elektrickou svíčkou) a **vznětové** (zápalná směs se vzněcuje vzniklou vysokou teplotou během stlačení válce).

Spalovací motory **musí být chlazeny vodou nebo vzduchem**, aby se nepřehřály.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Spalovací motory jsou _____ stroje. Spálením paliva vytváří _____. Ta je působením na _____ přeměněna na energii _____. Spalovací motory musí být _____ vodou nebo _____.

Pracuj s učebnicí. Doplň opakující se sérii čtyř pohybů u benzínového motoru:

1. _____
_____
2. _____
_____
3. _____
_____
4. _____
_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

ENERGIE, její formy a druhy

Na Zemi pochází téměř veškerá energie ze **Slunce**. Život by bez sluneční energie nebyl možný. Nerostly by **rostliny**, které jsou **potravou** pro lidi i zvířata a z této potravy nevznikala **energie** ukládající se ve svalech zvířat i člověka, sloužící např. k pohybu.

Energii využíváme k vyvinutí síly a konání určité práce a to v několika podobách:

- energie mechanická** (polohová, pohybová a u pružných těles elastická),
- energie tepelná** – sluneční teplo, teplo vznikající při hoření nebo svícení,
- energie světelná** – sluneční světlo, světlo žárovky, světlo ohně,
- energie zvuková** – burácení hromu, zvuky lidí, zvířat, věcí,
- energie chemická** – uvolněná chemickými ději (ze svalů, z uhlí, z ropy),
- energie jaderná** – vzniká např. v elektrárnách uvolněním při jaderné reakci.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Téměř všechny energie na _____ pochází ze _____. Život bez sluneční _____ není _____. Nerostly by _____, které jsou _____ pro _____ i _____. Z potravy by tak nevznikala _____, která se ukládá ve _____ zvířat i _____.

Pracuj s textem. Vypiš druhy energií, které užíváme k vyvinutí síle a konání práce.

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Přečti a nastuduj si předepsaný text. Vlastními slovy spolužákovi nebo rodiči popiš jednotlivé druhy energie.

Odpověz na zadané otázky. S druhými o odpovědích diskutuj.

Který druh energie bezprostředně ovlivňuje tvůj život? Můžeme se bez nějakého druhu energie v současné době obejít?

Zdroje energie

Spotřeba energie ve společnosti lidí každým rokem stále stoupá. Lidé potřebují ke svému modernímu životu vyrábět **teplo a světlo** (pro zajištění funkce strojů v továrnách, spotřebičů v domácnosti, pro funkci dopravních prostředků, atd.)

Většina energie vzniká **spalováním uhlí, ropy, zemního plynu a jaderného paliva**. Vzniká **přeměňováním energie chemické** (získané např. z uhlí) na **další energie** (i elektrickou energii).

Zásoby zdrojů energie, které člověk využívá, se kvůli zvyšující se těžbě stále **zmenšují**. Člověk proto začíná využívat **nevyčerpatelné (obnovující se) energie** – slunečního záření, větru, vodní energie, energie mořských vln, energie přílivu, geotermální energie a energie biomasy.

Energii **není možné vytvořit ani zničit**. Pouze ji **přeměňujeme** na jiné druhy energie.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Spotřeba _____ v naší společnosti každým rokem _____.

Lidé potřebují vyrábět _____ a _____, aby zajistili funkci strojů v _____, _____ v domácnostech a funkci dopravních _____. Energii není možné _____ ani _____. Jen ji _____ na jiné _____ energie.

Dále pracuj s textem. Jednoduše popiš, jak vzniká většina energie.

Diskutuj se spolužáky nebo dospělými.

Proč člověk začíná využívat obnovitelných zdrojů energie? Proč obnovitelné zdroje nevyužívá bezvýhradně a stále spaluje ropu, uhlí, atd.?

Viděl jsi ve tvém okolí elektrárny poháněné obnovitelnými zdroji energie? Jak ovlivňují životní prostředí?

Elektrická energie

Elektrická energie je pro člověka žijícího v 21. století **nepostradatelná**. Elektrické přístroje nás obklopují ze všech stran.

Hlavními **zdroji elektrické energie** jsou **elektrárny**, které pomocí svých zařízení (**generátorů**) přeměňují energii zdrojů na elektrickou energii. Jsou to elektrárny:

- **tepelné** (spalováním uhlí, plynu, ropy nebo biomasy),
- **jaderné** (štěpením atomových jader),
- **vodní** (silou proudící nebo padající vody).

Generátory roztáčí v tepelných a jaderných elektrárnách **parní turbíny**, ve vodních elektrárnách **vodní turbíny**.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Elektrická _____ je pro člověka v současné době _____.
Elektrické _____ nás všude _____. Hlavními zdroji elektrické energie jsou _____, které pomocí _____ přeměňují energii _____ na _____ energii.

Pracuj s textem. Jaké jsou typy elektráren? Jaké zdroje využíváme k přeměnění na elektrickou energii?

Elektrárna

Zdroj energie

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Pracuj s encyklopediemi, internetem. Diskutuj s ostatními spolužáky, rodiči.

Co je tzv. blackout? Jak se na něj lidé na světě připravují? Jak by ses zachoval při případném blackoutu?

Menší a malé zdroje elektrické energie. Elektrické spotřebiče

Hlavními **zdroji elektrické energie** jsou tepelné, jaderné a vodní elektrárny. **Menší množství** energie můžeme získávat pomocí:

- **slunečního záření** slunečními články (kolektory),
- **síly větru**, která roztáčí lopatky větrného kola větrné elektrárny,
- **malých vodních elektráren**, které zásobují jen dům nebo hospodářství blízko řeky.

Tato zařízení nemohou být zdrojem energie pro provoz velkých továren, nejsou schopna zásobovat velká města elektrickou energií.

Nejmenšími zdroji elektrické energie běžně užívanými člověkem jsou **baterie**.

Elektrické spotřebiče využívají pro svůj chod elektrickou energii. Jsou to různé stroje v továrnách, dopravní prostředky, domácí elektrické spotřebiče nebo hračky. Elektrická energie je do těchto spotřebičů přenášena pomocí **elektrického proudu**.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Menší množství energie získáváme pomocí _____
díky slunečním článkům - _____; síly _____,
která roztáčí lopatky _____ větrné _____;
malých _____, které zásobují hospodářství
blízko _____. Nejmenší zdroj elektrické energie běžně užívaným
člověkem jsou _____.

Uveď příklady elektrických spotřebičů

_____
_____

Uvažuj, diskutuj se spolužáky a rodiči.

Jsi schopen představit si život bez elektrických spotřebičů? Který spotřebič bys nebyl schopen oželeť?

Uvažuj o zemích, kde není dodávána elektrická energie běžně dostupná. Jak se liší život těchto lidí od našeho? Uměl bys takto žít? V čem jsou přednosti takového života?

Elektrický obvod

Elektrický obvod je **vodivé spojení elektrických prvků** (cívek, diod, spínačů). Tyto prvky tvoří **vodivou cestu**. Aby mohlo dojít k proudění elektrického obvodu, musí být elektrický obvod **uzavřen**.

Elektrický obvod je složen z:

- **elektrického zdroje** (zdroj elektrického proudu, napětí nebo energie),
- **vypínače**,
- **elektrického spotřebiče**.

Tyto části jsou v elektrickém obvodu propojeny pomocí **vodičů**, např. pomocí baterie (elektrický zdroj), 2 drátů (vodičů), tlačítka (vypínače) a žárovky (spotřebiče). Většina elektrických obvodů je ale mnohem složitější – běžný elektrický spotřebič se může skládat z **desítek, stovek až tisíců součástek**.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Elektrický obvod je _____. Tyto prvky tvoří _____ cestu. K proudění elektrického _____ musí být elektrický obvod _____. Hlavní části elektrického obvodu jsou propojeny pomocí _____. Běžný elektrický spotřebič může obsahovat _____, stovky až _____ součástek.

Pracuj s textem a napiš, z jakých hlavních součástek se skládá elektrický obvod.

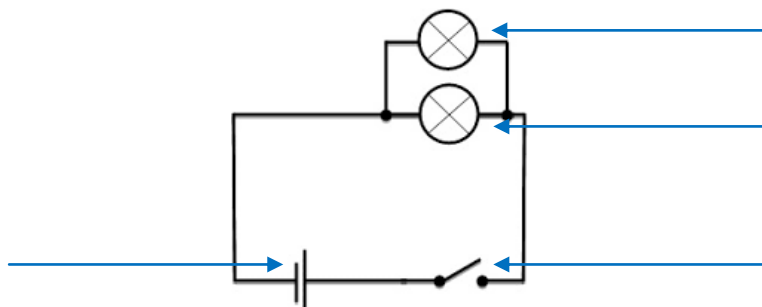
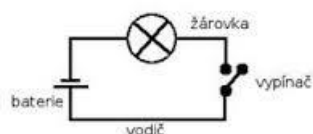

Podle uvedeného obrázku popiš součástky jednoduchého elektrického obvodu.

Elektrický proud – vodiče elektrického proudu

Elektrický proud je jakési **proudění velkého množství malých částic** (elektronů), které se pohybují od svého **zdroje** po celé délce **vodiče** ke **spotřebiči** a zase zpět do zdroje.

Elektrický proud protéká pouze **některými látkami**, které vedou elektrický proud. Říkáme jim **vodiče**. Vodičem elektrického proudu jsou **kovy a voda**.

Materiály, kterými proud neprotéká, nazýváme **nevodiče** (např. plasty, keramické materiály, dřevo, guma, textil). Nevodivé materiály se využívají k **izolování vodičů**.

Vzhledem k tomu, že lidské tělo obsahuje průměrně **70% vody**, může při neopatrném zacházení s vodičem elektrického proudu nebo poškozeným elektrickým spotřebičem elektrický proud **projít lidským tělem**. Tím se může člověku zastavit srdce, dech, a může dojít k popáleninám člověka. Tyto úrazy jsou často smrtelné.

Při poškození kabelu nebo elektrického spotřebiče může dojít k **požáru**. Ten se nikdy **nesmí hasit vodou!**

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Elektrický proud je jakési _____ velkého množství malých _____, které nazýváme _____. Ty se pohybují od _____ po celé délce _____ ke _____ a zpět do _____. Proud může procházet _____ tělem. Člověku se může zastavit _____, _____ a může dojít k _____.

Pracuj s textem. Vypiš si látky vodivé a nevodivé.

Vodivé:

Nevodivé:

Rozeber s dospělým zásady při první pomoci člověku zasaženým proudem. Jak postupovat při požáru způsobeném elektrickým proudem?

JAK SE VYRÁBÍ...? - Sklo. Výroba skla

Sklo je **pevná látka, průhledná, křehká**, v pevném stavu nevede elektrický proud. Může se libovolně **tvarovat, brousit, barvit a zdobit**. Tyto vlastnosti ho předurčují pro **velké množství použití** v mnoha oborech lidské činnosti.

Sklo je velmi **křehké**, rozbíjí se na **ostré střepy** (to lze přidáním dalších látek a tepelným zpracováním měnit).

Základní surovina pro výrobu skla je **sklářský písek**. Ze skla se vyrábí **užitkové předměty** (okenní tabule, nádobí, láhve na nápoje apod.). Předměty ze skla mohou sloužit jako **ozdobné předměty** a mohou být i barevné (figurky ze skla, vánoční ozdoby, bižuterie).

Výroba skla

Ve sklářské peci se **taví sklářský písek, vápenec a soda spolu se skleněnými střepy**. Tak vzniká **sklovina**, která se může zpracovávat **lisováním** (tabulové sklo), **tvarováním ve formách** nebo **foukáním**.

Skelný odpad můžeme **třídít** na čirý a barevný. Dále se využívá jako druhotná surovina.

Pracuj s textem. Dopln vynechaná slova.

Sklo je _____, _____ a _____ látka.

Může se libovolně _____, _____, _____

a _____. Sklo je velmi _____ a rozbíjí se na ostré

_____. Skelný odpad třídíme na sklo _____ a _____.

Pracuj s textem. Odpovídej jednoduše na zadané otázky.

Jaká je základní surovina pro výrobu skla? _____

Jaké užitkové předměty ze skla vyrábíme? _____

Jaké ozdobné předměty ze skla vyrábíme? _____

Jaké jsou další suroviny pro výrobu skla? _____

Jak se zpracovává vzniklá sklovina? _____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Papír. Výroba papíru

Papír je **tenký a hladký materiál**. Je vyráběn **zhutněním většinou přírodních vláken**. Nejobvyklejší materiál je **buničina**, která se vyrábí **ze dřeva**, nebo z **druhotných vláken sběrového papíru**. K výrobě také mnohou být použita jiná rostlinná vlákna, např. **bavlna** nebo **konopí**.

Dřevo **jehličnatých stromů** poskytuje surovinu vhodnou zejména pro výrobu obalových papírů; dřevo **listnatých stromů** slouží k výrobě výše zmíněné buničiny, která slouží k výrobě tiskařských nebo hygienických papírů.

Celý **proces výroby papíru** je řízen výpočetní technikou. Při výrobě papíru se spotřebovává **velké množství vody a elektrické energie**. Přírodě škodí také velké **množství odpadu**, které při výrobě vzniká. Proto je cílem tohoto průmyslového odvětví bezodpadová výroba a zpracování starého papíru spolu s využitím odpadního tepla.

Odpad musíme **třídít** a dávat ho do určených kontejnerů.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Papír je _____ a _____ materiál. Vyrábí se _____ většinou přírodních _____, nejobvykleji je to _____ vyráběná ze _____ nebo z druhotných vláken _____ papíru. Mohou se použít i vlákna _____ nebo _____. Při výrobě papíru se spotřebovává velké množství _____ a _____. Papír musíme _____ do kontejnerů.

Pracuj s učebnicí. Pomocí několika slov popiš postup při výrobě papíru podle příkladu.

1.	rozsekání dřeva	přidání chemikálií	vaření dřeva	vznik buničiny
2.	_____	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____	_____
5.	_____	_____	_____	_____
6.	_____	_____	_____	_____

Plast

Plasty jsou získávány z **chemických látek**, hlavní surovinou pro výrobu těchto chemických látek je **ropa, zemní plyn nebo uhlí**. Plasty mají často lepší vlastnosti než přírodní materiály, jsou **tepelně odolné, mají určitou tvrdost a pružnost, jsou lehké, snadno se tvarují, nerezaví, jsou levnější než přírodní materiály**. Nevedou elektrický proud a jsou tak využívány jako **izolační materiál**. Pro tyto vlastnosti jsou využívány v téměř všech průmyslových odvětvích i v domácnostech.

Plasty se využívají:

- jako **obalový materiál** – fólie, tašky, přepravky, atd.,
- ve **stavebnictví** – na okenní rámy, dveře, okapy, žlaby, tepelně izolační materiály, atd.,
- v **nábytkářství** – na zahradní i interiérový nábytek, doplňky do koupelen, atd.,
- při **výrobě předmětů denní potřeby** – nádobí, elektrospotřebičů, hraček, atd.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Plasty se získávají z _____. Hlavní surovinou pro výrobu těchto chemických látek je _____, _____ nebo _____. Plasty mají často _____ vlastnosti než přírodní _____, jsou tepelně _____, mají jistou _____ a _____, jsou _____, snadno se _____, _____ a jsou _____ než přírodní materiály. Jsou využívány jako _____ materiál.

Pracuj s textem. Vypiš, k čemu se užívají plasty.

_____

_____

Přemýšlej a napiš, které plastové věci denní potřeby nejčastěji využíváš. Zamysli se, zda tebou používané výrobky z plastu převyšují výrobky z jiných materiálů. Proč?

_____

Výroba plastu

V **chemických závodech** jsou ze základních surovin (ropa, zemní plyn, uhlí) s pomocí **chemických látek** vyrobeny ve vysokotlakých pecích **plastové granule**. Ty se **taví** a dále zpracovávají např. **vstřikováním, vyfukováním nebo lisováním**.

Plasty se dále různě opracovávají – **lepí, svařují, frézují a vytváří se z nich rozličné výrobky**.

Pro své praktické využití je plast zpracováván ve velkém množství. Proto se lidstvo potýká s **nadbytkem plastového odpadu**, který je přírodní cestou **téměř nezničitelný** a nepříznivě zatěžuje životní prostředí. Běžné spalování plastů vznikají **jedovaté látky**, proto se nesmí běžně v domácnostech plastové výrobky spalovat.

Při správném **třídění** a recyklaci vzniká z použitého plastu kvalitní surovina, kterou je možné opět použít ve výrobě.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

V chemických _____ jsou ze základních surovin - _____, _____ a _____, s pomocí chemických _____ vyrobeny ve vysokotlakých _____ plastové _____. Ty se _____ a dále zpracovávají např. _____, _____ nebo _____.

Pracuj s textem. Odpovídej jednoduše na zadané otázky.

Jakými způsoby se plasty opracovávají?

Proč se lidstvo potýká s nadbytkem plastového odpadu?

Proč plasty nepříznivě zatěžují životní prostředí?

Proč se nesmí plasty spalovat v domácnostech?

Proč je nutné třídit plasty?

PŘÍJEM INFORMACÍ - Tisk

Tisk je způsob, jak **rozmnožovat předlohu**. Tisková **barva z tiskové formy** se přenáší **tlakem stroje** na papír nebo jiný potiskovaný materiál. Známe tisk **z výšky, z plochy, z hloubky a průtlačný tisk**.

Nejčastější používané tiskové techniky jsou:

Knihtisk – způsob mechanického rozmnožování textu nebo obrazu, který vytváří stejné kopie tiskem z výšky,

Ofset – tisknouce a netisknouce místa nejsou v jedné výškové úrovni. Současně pracuje na principu odpudivosti mastných tiskových barev a vody,

Hlubotisk – rozmnožování pomocí vyhloubené formy – tisková místa jsou vyplněna řídkou rychle zasychající barvou, kterou přebírá papír,

Grafický výstup z počítače na papír.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Tisk je způsob, jak _____. Tisková _____ z tiskové _____ se přenáší _____ stroje na papír nebo jiný _____ materiál. Známe tisk _____, _____, _____ a _____.

Vypiš nejčastěji používané tiskové techniky.

_____
_____

Pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem. Zjisti, jak funguje tisk pomocí multifunkčního kopírovacího přístroje. Zkus tento postup někomu převyprávět.

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Rádiový přenos zvuku

Rádiový přenos zvuku

- **Moderátor** hovoří do mikrofonu, čímž **rozechvívá vzduch**.

- Toto chvění se přenáší na **membránu** (pružnou tenkou blánu) mikrofonu, který přeměňuje chvění na slabé elektrické proudy.

- Ty se vedou **kabelem do vysílače**, kde se upraví na rozhlasové vlny vysílané na mnohasetkilometrové vzdálenosti.

- Jsou zachyceny **anténou přijímače** a vyvolávají v něm **slabé elektrické proudy**, které se zesilují a vedou do reproduktoru.

- V něm se opět **rozechvívá membrána** a **vytváří zvuk**, který odpovídá zvuku hovoru moderátora.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Moderátor hovoří do _____, tím rozechvívá _____.

Chvění se přenáší na _____ mikrofonu, ten přeměňuje chvění na slabé _____.

Ty jsou vedeny _____ do _____, kde jsou upraveny na _____ vlny. Ty jsou

zachyceny _____ přijímače a vyvolávají v něm slabé elektrické _____, které zesílené vedou do _____.

V něm se rozechvívá _____ a vytváří tak _____ odpovídající zvuku hovoru _____.

Pracuj s učebnicí, internetem, encyklopedií. Jednoduše popiš následující slova.

Moderátor

_____

Mikrofon

_____

Vysílač

_____

Reproduktor

_____

Přenos signálu

Přenos signálu je **velmi rychlý** (Evropa → Amerika za čtvrt sekundy).

Signál se přenáší různým způsobem, např. **telefonní signál** se přenáší pomocí **optických vláken**, přes **telekomunikační (spojovací) družice** nebo **podmořskými kabely**.

Mobilní telefony přenášejí signál pomocí **rádiových vln**.

Modem přenáší data z počítače do počítače pomocí **telefonních linek**, **síťových kabelů** nebo **rádiovým přenosem**.

Televizní vysílání přenášející zvuk i obraz je umožněn pomocí **standardních antén**, **satelitních antén** (přes družice), **kabelovými rozvody** (kabelovou sítí).

Uživatelé mohou vybírat **více typů televizí** (LCD, plazmová), mezi **přijímači televizního signálu** (set-top-box, LCD nebo plazmový televizor s digitálním tunerem).

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Přenos signálu je _____. Telefonní signál se přenáší pomocí _____, přes _____ družice nebo _____ kabely. Mobilní telefony přenáší signál pomocí _____. Modem přenáší data z _____ pomocí _____ linek, _____ kabelů nebo _____ přenosem.

Pracuj dále s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Jak se přenáší televizní signál?

Jaké jsou v současné době na trhu dostupné typy televizí?

Jaký typ přijímače televizního signálu můžeme zvolit?

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Počítač

Počítač (většinou osobní počítač – PC) je **elektronické zařízení** a **výpočetní technika**. **Zpracovává data** pomocí předem vytvořeného programu.

Současný počítač je složen z **hardwaru** (procesor, klávesnice, monitor, myš, reproduktor, mikrofon, apod.) a **softwaru** (operační systém, programy).

Počítač je **ovládán uživatelem**, který na počítači zpracovává data pomocí jeho vstupních **zařízení**. Počítač pak **ukazuje výsledky** pomocí **výstupních zařízení**.

V současné době je široká nabídka stolních počítačů, přenosných počítačů (notebooků) i dalších zařízení využívajících operační systémy.

Počítače jsou dnes využívány téměř **ve všech oborech lidské činnosti**.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Počítač je _____ zařízení a _____ technika.

Zpracovává _____ pomocí předem vytvořeného _____.

Současný počítač je složen z _____ a _____.

Je ovládán _____. Počítače jsou využívány téměř ve všech _____ lidské _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Jaké součásti počítače tvoří hardware?

Jaké součásti počítače tvoří software?

Pomocí čeho ovládá uživatel počítač?

Pomocí čeho počítač ukazuje výsledky práce zadané uživatelem?

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Internet

Internet je **celosvětový systém vzájemně propojených počítačových sítí**. V těchto sítích mezi sebou **komunikují počítače**. Cílem všech lidí využívajících Internet je bezproblémová komunikace = **výměna dat**.

Nejznámější služba poskytovaná na Internetu je **WWW** (World Wide Web – celosvětová síť dokumentů) a **e-mail** (elektronická pošta). WWW je tedy pouze jednou ze služeb Internetu, které lze na Internetu nalézt. **Neplatí tedy, že WWW = Internet**.

Internet jsou propojené počítačové sítě, **kteře spojují síťové uzly** (např. počítače nebo specializovaná zařízení).

Většina **informací** je na Internetu soustředěna na webové stránky (WWW). Pro jejich snadné hledání vznikly **specializované služby**, které pracují s odkazy (např. Google, Seznam.cz, Centrum.cz, a další).

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Internet je _____ systém vzájemně _____ počítačových _____. V těchto sítích mezi sebou _____ počítače. Cílem lidí využívajících _____ je bezproblémová _____ = výměna _____. Propojené počítačové sítě spojují _____ uzly.

Pracuj s textem. Doplnuj informace.

Nejznámější služba poskytovaná na Internetu je _____
WWW znamená _____
E-mail česky znamená _____
Většina informací je na Internetu soustředěna na _____
Specializované služby pro hledání informací jsou _____

Přemýšlej, diskutuj s dospělými i spolužáky.

Jaká jsou pravidla pro používání Internetu? Můžeš vstupovat na všechny webové stránky? Jaké nebezpečí ti hrozí při užívání Internetu?

ROZMANITOST ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK NA ZEMI

Život na planetě existuje díky jejímu **postavení ve sluneční soustavě**. Teploty zde díky vzdálenosti od Slunce nejsou příliš vysoké ani nízké. Je zde **dostatek vody, ovzduší s potřebným kyslíkem**.

Základní podmínky života na Zemi: **světlo, teplo, vzduch, voda, živiny**.

Základní živiny z půdy čerpají kořeny rostlin – mění látky neživé přírody (jsou součástí neživé přírody) na látky ústrojné (jsou součástí živé přírody). Tento proces nazýváme **fotosyntéza**.

K uskutečnění procesu fotosyntézy potřebuje rostlina **sluneční energii, zelené barvivo** (chlorofyl), **oxid uhličitý** (rostliny ho přijímají z ovzduší; vodní rostliny z vody), a **vodu**.

Při fotosyntéze uvolňují těla rostlin **kyslík**, který je základní podmínkou života.

Na Zemi probíhá posloupnost nazývaná se **potravní řetězec**. Mrtvá těla rostlin a živočichů se rozkládají do půdy a vytvářejí **humus** vyživující rostliny, rostliny slouží jako potrava živočichům. Tento proces se neustále opakuje.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Život na planetě je možný díky _____ ve _____ soustavě. Teploty zde nejsou příliš _____ ani _____. Je zde dostatek _____ a příznivé _____ s potřebným _____. Základními podmínkami života na Zemi jsou _____, _____, _____ a _____.

Pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem.

Vlastními slovy jednoduše napiš, co je fotosyntéza.

Vlastními slovy jednoduše napiš, co je potravní řetězec.

Podnebné podmínky, podnebné pásy

Zemská osa je **nakloněná k rovině**, ve které Země obíhá kolem Slunce. Díky tomu je Země ke Slunci vždy **na půl roku střídavě přikloněna severní nebo jižní polokoulí**. Sluneční paprsky dopadají během roku **pod různě velkým úhlem** (mimo rovník) po **nestejně dlouhou dobu**. Tak se vytvořily různé **podnebné pásy**.

Podnebné pásy

Tropický pás – oblast kolem rovníku, nejteplejší místo zeměkoule, během roku do této oblasti dopadá nejvíce slunečního záření

Subtropický pás – oblast severně a jižně od tropického pásu, je typická horkými suchými léty a teplými vlhkými zimami

Mírný pás – oblast smíšených a jehličnatých lesů, stepí a pouští

Polární pás – nejchladnější oblast kolem severního a jižního pólu s velkými a trvale zaledněnými plochami.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Zemská osa je _____ k rovině, v níž Země _____ kolem _____. Proto je Země ke Slunci vždy na _____ střídavě přikloněna _____ nebo _____ polokoulí. Sluneční paprsky dopadají během roku pod _____ velkým _____ (kromě _____) po nestejně _____ dobu. Tak se vytvořily různé _____.

Pracuj s textem. Doplň jednoduše nejdůležitější informace.

Tropický pás

_____

Subtropický pás

_____

Mírný pás

_____

Polární pás

_____

Počasí a podnebí

Počasí

Je **okamžitý stav ovzduší**. Určuje ho **tlak, teplota vzduchu, vlhkost vzduchu, směr větru, síla větru a doba slunečního svitu**.

Podnebí

Je **stále se opakující průběh počasí v konkrétní oblasti**. Podnebí závisí například na:

- **vzdálenosti krajiny od rovníku** (čím blíže k rovníku, tím teplejší podnebí),
- **vzdálenosti krajiny od moře** (v přímořských oblastech je více srážek a jsou zde větší rozdíly mezi létem a zimou),
- **nadmořská výška oblasti** (čím vyšší nadmořská výška, tím nižší teplota a větší množství srážek).

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Počasí je _____ stav _____. Podnebí je _____
se opakující _____ počasí v _____.

Pracuj s textem. Získej potřebné informace.

Počasí určuje:

Podnebí závisí na:

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Živočiškové v různých podnebných pásích

Tropický pás

Deštný prales (pravidelné a hojné dešťové přeháňky, velmi vysoká vlhkost vzduchu, vysoké teploty): např. šimpanzi, orangutani, lenochodi, drobné vačice
Savany (přechod mezi stepí a lesem - dlouhá období sucha, časté požáry): např. žirafy, zebry, nosorožci, gazely, lvi, hyeny, sloni, levharti (Afrika); koaly, divocí psi dingo, klokani, papoušci (Austrálie).

Subtropický pás

Mezi dnem a nocí jsou malé rozdíly teplot, zimy jsou krátké, teplé, vlhké; léta jsou dlouhá, velmi teplá a suchá: např. daněk, ovce, muflon, šakal, koala, racek, klokan, emu.

Mírný pás

Teplá léta, mírné zimy, rovnoměrné srážky po celý rok. V jehličnatých a listnatých lesích žijí např. jeleni, lišky, divoká prasata, veverky, ptáci.

Polární pás

Mrazivé zimy, velmi chladná léta, minimum srážek: např. zajíci, polární lišky, lední medvědi, tučňáci, tuleni, mroži, lachtani.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

V tropickém pásu nalezneme oblasti s _____ pralesem nebo _____. Deštný prales se vyznačuje _____ a hojnými _____ přeháňkami, vysokou _____ vzduchu a vysokými _____. Savany jsou přechodem mezi _____ a _____. Jsou zde časté _____. V subtropickém pásu jsou zimy _____ a _____, léta _____ a _____. V mírném pásu jsou léta _____, zimy _____, srážky po celý rok _____. V polárním pásu jsou _____ zimy, velmi chladná _____, minimum _____.

Doplň žijící živočichy v daných podnebných pásích podle zapsaného textu.

Tropický: _____

Subtropický: _____

Mírný: _____

Polární: _____

Rostliny v podnebných páslech

Tropický pás

Deštný prales (pravidelné a hojné dešřové přeháňky, velmi vysoká vlhkost vzduchu, vysoké teploty): např. liány, trávy, keře.

Savany (dlouhá období sucha): např. baobab, vysoké traviny.

Subtropický pás

Mezi dnem a nocí jsou malé rozdíly teplot, zimy jsou krátké, teplé, vlhké; léta jsou dlouhá, velmi teplá a suchá: např. olivovníky, citrusy, zelenina, réva (zimní období), rododendrony, magnolie, čajovník, rýže, bavlna, tabák (letní období).

Mírný pás

Teplá léta, mírné zimy, rovnoměrné srážky po celý rok: např. smíšené a jehličnaté lesy, stepi, ale také pouště. Pěstuje se pšenice, ječmen, žito, oves, brambory, cukrová řepa.

Polární pás

Mrazivé zimy, velmi chladná léta, minimum srážek: např. zakrslé břízy a vrby, lišejníky, trávy nebo mechy.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

V deštném pralesu tropického pásu jsou pravidelné a _____ dešřové _____, velmi _____ vlhkost vzduchu, _____ teploty. V subtropickém pásu jsou malé rozdíly _____ mezi dnem a _____, zimy jsou _____, _____, _____, léta jsou _____, velmi _____ a suchá. V mírném pásu jsou _____ léta, _____ zimy, rovnoměrné _____ po celý rok. V polárním pásu jsou _____ zimy, velmi _____ léta, _____ srážek.

Zapiš si rostliny, které se pěstují v daných pásmech.

Tropický pás:

Subtropický pás:

Mírný pás:

Polární pás:

Cesty za potravou

Každý rok urazí ptáci dlouhou **cestu za potravou a teplejším podnebím**. V zimovištích je velké množství ptactva a proto se zde **hůře dostává k potravě**. Je zde mnoho **predátorů**. U nás mají ptáci dostatek potravy a ideální prostředí k vyvedení mlád'at a péči o ně.

Všichni tažní ptáci mají **vnitřní hodiny**, které oznamují, kdy je čas k odletu. Někteří odlétají již na konci července, jiní zůstávají do září, dokud mají dostatek potravy. Potrava je důležitá – musí **nabrat sílu na přelet** trvající 5 – 6 týdnů.

Ptáci odlétají s ochlazujícími se dny a ubýváním hmyzu. Cestu mají **zakódovanou v genech**. Nalétají stovky kilometrů (jiříčky přeletí Saharu bez přestávky) Létají hlavně **v noci** kvůli horku – nemusí vždy najít vodu. Vracejí se vždy na **stejná místa**.

Nejvýraznější **tažní ptáci** na našem území: **jiříčky, vlaštovky, rorýsi, čápi**. Odlétají do Středomoří a do Afriky.

Ptáci **přizpůsobení zimě**: **labutě, volavky, rackové, kosi, drozdi**.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Ptáci každý rok putují za _____ a teplejším _____.
V zimovištích je velké _____ a proto je zde méně _____. Také je tu mnoho _____. Naproti tomu je u nás dostatek _____ a ideální _____ k vyvedení _____ a _____ o ně. Tažní ptáci mají vnitřní _____. Cestu mají zakódovanou v _____. Létají hlavně v _____, aby se vyhnuli _____. Vždy se vrací na _____ místa.

Pracuj s textem. Odpovídej podle zadání.

Vypiš naše nejvýznamnější tažné ptáky.

Vypiš naše nejvýznamnější ptáky přizpůsobené zimě.

Tropický pás

Tropický pás je oblast s vysokými teplotami rozkládající se **po obou stranách rovníku**. Na rovníku jsou **den a noc stále stejně dlouhé po celý rok**. V tropickém pásu se vyskytují tři typy krajiny:

Tropický deštný les

- celoroční vysoké teploty, velké množství srážek, nerozlišujeme roční období
- nejbohatší společenství rostlin a živočichů na Zemi: gorily, krokodýli, hroši, tukani; palmy, kaučukovníky, liány, orchideje, kakaovník, kávovník, strom kola, vanilka a další

Savana

- rozlehlé pastviny s vysokými travinami, ojediněle i stromy a křovinami, střídá se období dešťů a sucha
- zebry, sloni, antilopy, žirafy, lvi, gepardi

Poušť

- vysoké teploty, nedostatek vodních srážek, teploty v noci mrazivé, do 58°C přes den
- velmi málo rostlin a živočichů (vycházejí v noci): velbloud, fenek, plazi, pavouci, štíři, další hmyz; kaktusy, pryšce

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Tropický pás je oblast s _____ teplotami. Rozkládá se po _____ stranách _____. Na rovníku jsou _____ a _____ stále stejně _____ po celý _____. V tropickém pásu se vyskytují tři typy _____ - tropický _____ les, _____ a _____.

Pracuj s textem. Doplň požadované informace.

Živočichové a rostliny tropického deštného lesa:

Živočichové a rostliny savan:

Živočichové a rostliny pouští:

Subtropický pás

Tvoří **přechod mezi tropickým a mírnými pásy.**

Zimy jsou krátké, teplé a vlhké. **Léta** jsou dlouhá, velmi teplá, suchá.

Rostliny: cedry, cypřiše, pinie, v sušších oblastech vavříin, myrta, cesmína, rozmarýna, levandule (stálezelené keře), olivovník, mandloň, citrusy, réva vinná, ořešák vlašský.

Živočichové: daňci, ovce, kozy, mufloni, šakali, plazi, hmyz; v Austrálii vačnatci (klokan).

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Subtropický pás tvoří _____ mezi _____ pásem a _____ pásy. Zimy jsou zde _____, _____, _____. Léta jsou _____, _____ a _____.

Pracuj s textem. Vypiš informace podle zadání.

Zapiš si několik rostlin vyskytujících se v subtropickém pásu.

Zapiš si několik živočichů vyskytujících se v subtropickém pásu.

Přemýšlej a povídej si se spolužáky.

Srovnej podmínky tropického a subtropického pásu. Diskutujte o rozdílech v podnebí, žijících živočiších a rostoucích rostlinách.

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Mírný pás

Nachází se mezi subtropickým a polárním pásem na obou polokoulích. Typické je střídání ročních dob: jara, léta, podzimu a zimy.

Podnebí vnitrozemské (kontinentální): velké rozdíly mezi letními a zimními teplotami, léta suchá, velmi teplá, zimy velmi chladné

Podnebí přímořské (oceánské): mírné, vlhké, rozdíly mezi létem a zimou jsou menší

Podnebí proměnlivé: na rozhraní oceánského a kontinentálního podnebí – počasí se střídá po několika dnech (Česká republika)

Oblasti mírného pásu

Jehličnaté lesy (tajga): severní okraj mírného pásu – smrky, borovice, jedle; medvědi, vlci, rysy, pumy (Amerika)

Smíšené a listnaté lesy: dub, buk, bříza, javor; srnec, jelen, liška, hlodavci, ptáci

Stepi (Severní Amerika – prairie, Jižní Amerika – pampy): horká suchá léta, velmi studené zimy – divocí koně, osli, antilopy, bizoni

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Mírný pás se nachází mezi _____ a _____ pásem na obou _____ . Typické je pro něj _____ ročních dob:

_____, _____, _____, _____.

Podnebí mírného pásu může být _____ - kontinentální, _____ (oceánské) nebo _____, které je rozhraním _____ a _____ podnebí.

Podle textu doplň následující informace.

Podnebí vnitrozemské: léta _____, zimy _____

Podnebí přímořské: _____, _____, _____

Podnebí proměnlivé: _____

Vypiš si několik typických rostlin a živočichů:

Tajgy _____

Smíšených a listnatých lesů _____

Stepi _____

Polární pás

Rozkládá se téměř výhradně za severním a jižním polárním kruhem. Je to oblast velmi studená, téměř celý rok zaledněná. Když je za severním polárním kruhem polární noc, je za jižním polárním kruhem polární den a naopak.

Polární noc – trvá půl roku, Slunce je nad obzorem pouze několik hodin nebo nevyjde.

Polární den – trvá půl roku, Slunce svítí celých 24 hodin.

Arktida – severní polární pás

- **rostliny**: tundra – traviny, mechy, lišejníky, zakrslé dřeviny (vrby, břízy)

- **živočichové**: sobi, lední medvědi, vlci, zajíci běláci, pižmoni, polární lišky, ptáci, hmyz

Antarktida – jižní polární pás

- **rostliny**: mechy, lišejníky

- **živočichové**: tučňáci, rypouši, tuleni, lachtani, ryby, velryby, plankton

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Polární pás se rozkládá téměř výhradně za _____ a _____ polárním _____. Je to oblast velmi _____, téměř po celý rok _____. Polární den zde trvá _____, polární noc trvá _____.

Odpovídej na zadané otázky.

Na jak dlouho vychází Slunce, když trvá polární noc?

Na jak dlouho vychází Slunce, když trvá polární den?

Jak se nazývá severní polární pás?

Jak se nazývá jižní polární pás?

Popiš živočichy a rostliny polárního pásu.

Antarktida Rostliny: _____

Živočichové: _____

Arktida Rostliny: _____

Živočichové: _____

Oceány

Oceány jsou **rozlehlé vodní plochy** rozprostírající se **mezi pevninami**. Obsahují **slanou vodu**. Teplota oceánské vody odpovídá **úrovni podnebného pásu**. Nejteplejší voda se nachází v oceánech **tropického pásu**, nejchladnější v oceánech **polárního pásu**.

V oceánech před miliardami let **vznikl život**. Je to prostředí plné živočichů a rostlin.

Živočichové: koráli, různé druhy ryb, chobotnice, tuleni, žraloci, velryby, medúzy, atd.

Rostliny: mořské řasy

Pracuj s textem. Doplň jednotlivá slova.

Oceány jsou _____ vodní _____, které se rozprostírají _____ . Obsahují _____ .

Teplota vody odpovídá _____ podnebného _____ .

Nejteplejší voda je v oceánech _____ pásu, nejchladnější voda v oceánech _____ pásu. Je to prostředí plné _____ a _____ .

Zapiš si dle textu některé živočichy a rostliny oceánů.

Živočichové

Rostliny

Zjisti z učebnice, encyklopedií, na internetu, a zapiš.

Jaké kladné vlastnosti mají mořské řasy?

Diskutuj se spolužáky, rodiči.

Jak došlo ke vzniku života v oceánech? Jak probíhal vývoj tohoto života?

TŘÍDĚNÍ ORGANISMŮ - Třídění přírodnin

Živé organismy třídíme **podle různých hledisek**, např. podle stavby těla; podle orgánu, kterým dýchají; podle způsobu rozmnožování; podle druhu potravy apod.

Jednotlivé skupiny organismů mají **odborné názvy**: říše, kmeny, třídy, řády, čeledi, rody a druhy.

Organismy dělíme na 4 hlavní skupiny:

- nebuněčné a jednobuněčné organismy: viry, bakterie, sinice,
- houby: kloboukaté houby, plísňe, kvasinky,
- rostliny: organismy schopné fotosyntézy, většinou se nepohybují,
- živočichové: organismy živící se rostlinami nebo jinými živočichy, většinou se pohybují.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Živé organismy _____ podle různých _____, např. podle _____ těla, podle orgánu, kterým organismy _____, podle způsobu _____, podle druhu _____, který přijímají.

Podle textu zapiš 4 hlavní skupiny organismů:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Třídění rostlin a živočichů

Rostliny třídíme na:

- **kvetoucí** (semenné): dřeviny (jehličnaté a listnaté stromy a keře) a byliny,
- **nekvetoucí** (výtrusné): mechy, přesličky, kapradiny, lišejníky.

Byliny a dřeviny rozlišujeme podle jejich dužnaté nebo dřevnaté nadzemní části. Jehličnaté a listnaté stromy podle listů a jehlic, stromy a keře podle toho, zda mají kmen.

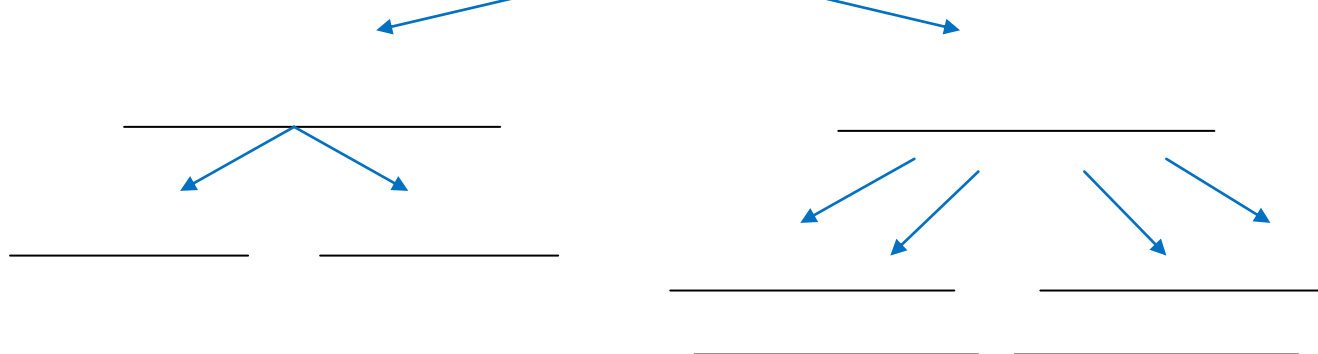
Živočichy třídíme na:

- **obratlovce**: živočichy, kteří mají páteř složenou z obratlů – savci, ptáci, plazi, obojživelníci, ryby,
- **bezobratlé**: nemají kostru složenou z kostí, nemají páteř – hmyz (motýli, blanokřídílí, brouci).

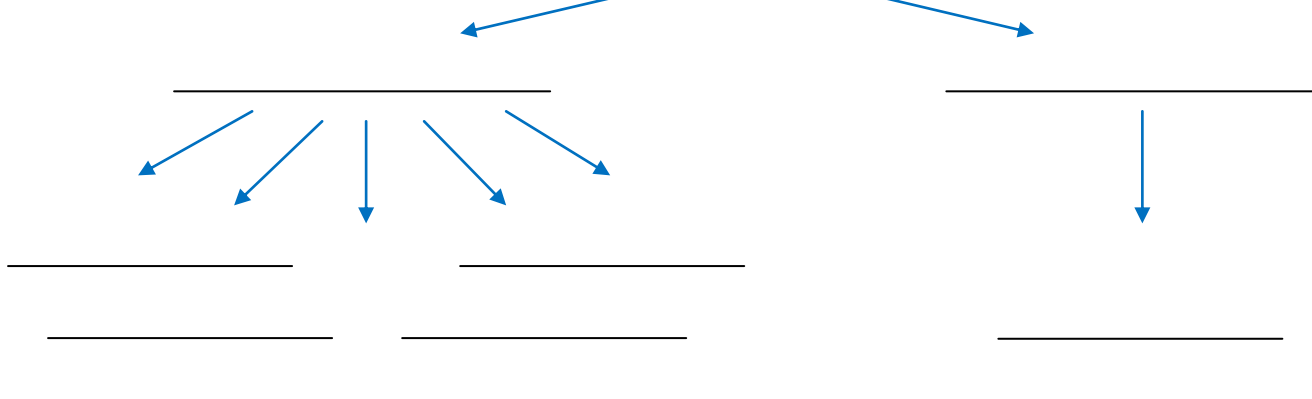

Pracuj podle textu. Vytvoř myšlenkovou mapu třídění rostlin a živočichů.

Rostliny

Živočichové

Botanická zahrada. Zoologická zahrada

Botanická zahrada je uměle vysazená zahrada. Slouží k pěstování domorodých i cizokrajných rostlin. Pěstují se zde ke studiu, vědeckým a ochranným účelům. Často jsou tyto rostliny zpřístupněny veřejnosti.

Jednotlivé části botanických zahrad napodobují **přirozená prostředí rostlin** – skleníky pro tropické rostliny, stanoviště podobná pouštím, apod.

Zoologická zahrada je vědecké zařízení určené k chovu ohrožených druhů zvířat v zajetí. Chov zvířat se uskutečňuje pokud možno v podmínkách co nejblíže přirozenému životu daného druhu v přírodě. Pomocí zoologických zahrad se podařilo zachránit několik vymírajících druhů (např. zubr, kuň Převalského, aligátor čínský).

Zoologické zahrady umožňují veřejnosti pozorovat život mnoha druhů živočichů z celého světa.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Botanická zahrada je _____ zahrada. Slouží k pěstování _____ i _____ rostlin. Napodobuje přirozená _____ rostlin, např. skleníky pro _____, stanoviště podobná _____.

Zoologická zahrada je _____ zařízení k chovu _____ druhů zvířat v _____. Chov se uskutečňuje v podmínkách blízkým _____ životu daného _____ v přírodě.

Odpovídej jednoduše na zadané otázky. Odpovědi hledej v textu.

Proč se pěstují rostliny v botanických zahradách?

_____

Jaké vymírající druhy živočichů se podařilo zachránit v zoologických zahradách?

_____

K čemu slouží zoologické zahrady veřejnosti?

_____

Uvažuj společně se spolužáky. Můžete nějak pomoci živočichům v zoo?

Člověk a příroda

Lidstvo svým počínáním ničí mnoho míst naší planety:

- **deštné lesy:** budování dálnic, kácení vzácných stromů, zřizování pastvin pro chov dobytka,

- **lesy mírného pásu:** znečištění ovzduší, kácení velkých ploch, přílišné čištění lesních ploch (neobnovuje se přirozeně humus),

- **ohrožení druhů živočichů:** zhoršování životních podmínek, znečištění životního prostředí, zmenšování oblasti pro život, úbytek potravy, pytláčení, rušení zvířat turistickým ruchem,

- **těžba ropy:** znečištění přírody haváriemi tankerů (únik ropy do moře).

Člověk k ochraně přírody buduje **chráněné krajinné oblasti a národní parky**.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Lidstvo svým _____ ničí mnoho míst naší _____. Aby přírodu ochránil, buduje _____ krajinné _____ a _____ parky.

Pracuj s textem. Vyber vždy určité lidské zásahy, kterými ohrožujeme:

Deštné lesy: _____

_____

Lesy mírného pásu: _____

_____

Různé druhy živočichů: _____

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Životní podmínky člověka a vztahy k prostředí

Člověk je součástí přírody. Patří do živočišné říše. Je to obratlovec (páteř má složenou z obratlů). Rodí živá mláďata sající mateřské mléko (je to savec). Od ostatních savců se liší způsobem života, schopností složitě myslet, dorozumívat se řečí a schopností uvědoměle pracovat.

K životu potřebuje **teplo, světlo, vzduch, vodu a živiny**. Lidé dnes potřebují také vzdělání, lékařskou péči, technické prostředky, atd.

Místo k životu si člověk vybírá podle:

- **příznivé teploty** místa k životu,
- **délky slunečního svitu** na místě vybraném k životu,
- **dostatečné hustoty vzduchu** na místě vybraném k životu,
- **dostatečného množství zdrojů kvalitní pitné vody** na místě vybraném k životu,
- **dostatečného množství zdrojů kvalitní potravy** bohaté na živiny, vodu, vitamíny a vlákninu, minerální látky, tuky a cukry.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Člověk je součástí _____, patří do _____ říše. Je to _____ . Rodí _____ mláďata, která sají _____ .
Od savců se liší _____ života, schopností _____ myslet, _____ se řečí a schopností _____ pracovat.

Odpovídej stručně na zadané otázky.

Co znamená, že je člověk obratlovec?

Co znamená, že je člověk savec?

Co ke svému životu člověk primárně potřebuje?

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Lidské tělo

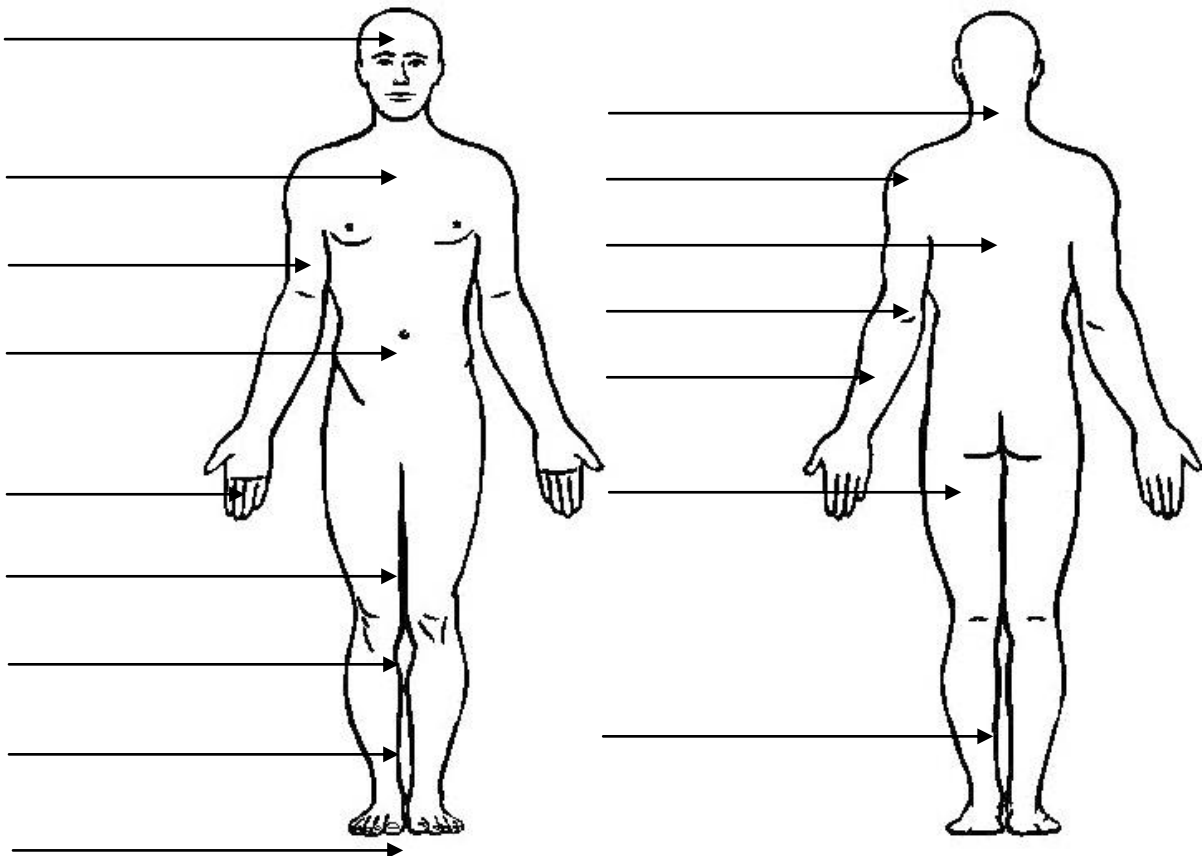
Tvar lidského těla závisí na pohlaví člověka, věku nebo rase. Rozdíly jsou např. v barvě kůže, ve stavbě a velikosti kostry, tvaru svalů, tloušťce tukové vrstvy apod.

Části těla a funkce organismu jsou u jedinců shodného pohlaví a věku stejné.

Popiš názvy částí těla podle nabídky.

Hlava, břicho, hrudník, holeň, stehno, koleno, krk, záda, loket, hýždě, lýtko, předloktí, ruka, noha, rameno, paže.

<http://www.i-creative.cz/2011/10/18/lidske-telo-obrazky/>

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Kostra

Kostra člověka

Kostra je součástí těla, která tvoří podpůrnou strukturu organismu. Poskytuje ochranu pro ostatní orgány.

Lidská kostra se skládá ze srostlých a volných kostí. Tyto kosti jsou spojeny a podporovány šlachami, vazy, svaly a chrupavkami. Kostí jsou společně spojeny pevně nebo pohyblivými klouby. Společně se svaly kostra umožňuje člověku pohyb.

Kostra hlavy (lebka)

Je tvořena řadou lebečních kostí a je navázána pohyblivě na páteř. Většina kostí na lebce je spojena pevnými vazivovými spoji. Tyto spoje se nazývají švy (lebka novorozence má švy pohyblivé, aby nedošlo k poranění hlavy při porodu). Jediný pohyblivý kloub je spojení lebky a dolní čelisti. Lebka má část obličejovou a část mozkovou. Mozková část lebky chrání mozek.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Kostra člověka tvoří _____ strukturu _____. Kostra se skládá ze _____ a _____ kostí. Ty jsou spojeny a podporovány _____, _____, _____ a _____. Kostí jsou spojeny _____ nebo pohyblivými _____. Kostra lebky je tvořena řadou _____ kostí a navazuje _____ na páteř.

Pracuj s textem. Dopln konce vět podle textu – můžeš i vlastními slovy.

Kostra poskytuje _____.
Kostra se svaly umožňuje _____.
Většina kostí na lebce je spojena _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Jak se nazývají pevná spojení na lebce? _____
Co spojuje jediný pohyblivý kloub na lebce? _____
Na jaké dvě části dělíme lebku? _____
Jaká je funkce mozkové části lebky? _____

Kostra hrudníku, končetin, páteř

Páteř

- umožňuje člověku vzpřímenou chůzi
- je složená z obratlů a meziobratlových plotének
- chrání míchu
- je dvojité esovitě prohnutá – je pružná

Hrudník

- hrudník je tvořen žebry, hrudními obratli a hrudní kostí
- ochraňuje důležité vnitřní orgány

Končetiny

- kostra horní končetiny je připevněna ke kostře trupu pletencem lopatkovým
- kostra dolní končetiny je připevněna ke kostře trupu pletencem pánevním

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Páteř _____ člověku _____ chůzi. Je složená z _____ . Hrudník je tvořen _____ , _____ a _____ .

Pracuj s textem, učebnicí, encyklopedií, internetem.

Zapiš informace, které jsi v předchozím cvičení nedoplnil o páteři a hrudníku. Hledej další informace, které nejsou uvedené v tomto textu.

Páteř: _____
_____

Hrudník: _____
_____

Odpověz na zadané otázky.

Pomocí čeho je kostra horní končetiny připevněna ke kostře trupu?

_____

Pomocí čeho je kostra dolní končetiny připevněna ke kostře trupu?

_____

Svaly

- zajišťují pohyb celého těla i jeho jednotlivých částí
- většina svalů se upíná na kostru
- jsou ovládány vůlí (obličejové svaly, svaly končetin, ...), nebo nejsou ovládány vůlí (svaly stěn žaludku, srdeční svalovina)
- svaly jsou tvořeny převážně svalovou tkání
- energii pro práci získávají svaly chemickou cestou z potravy
- svaly tvoří svalovou soustavu
- velké svaly umožňují práci, skákání, běhání, apod.
- např. obličejové svaly jsou menší, jemnější, umožňují pohyb očních víček, úsměv, řeč

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Svaly zajišťují _____ celého _____ a jeho _____ částí. Většina svalů se _____ na kostru. Jsou tvořeny převážně _____ tkání. Tvoří svalovou _____.

Uveď druhy svalů, ovládaných vůlí a naopak. V encyklopedii nebo na internetu zjisti alespoň 2 konkrétní názvy takových svalů. Zapiš je (př. deltový sval).

Ovládaný vůlí _____

_____

Nejsou ovládaný _____

vůli _____

Odpověz na zadané otázky.

Jaké pohyby umožňují velké svaly?

_____

Jaké pohyby umožňují malé svaly?

_____

Kůže

Kůže je orgán, který pokrývá a chrání těla obratlovců.

Kůže má několik vrstev: pokožka, škára, podkožní vazivo

Funkce kůže:

- ochranná - chrání proti vniknutí škodlivých látek, mikroorganismů a proti UV záření;
- smyslová funkce - kůže reaguje na teplo, chlad, tlak nebo poranění tkání;
- termoregulace - udržuje stálou teplotu těla (pomocí kožních cév a potních žláz);
- vylučovací funkce – vylučuje chemické látky z těla, a další.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Kůže je _____ pokrývající a _____ těla _____.
Má několik _____: _____, _____,
_____. Kůže chrání proti vniknutí _____
látek, _____ a proti _____. Reaguje na _____,
_____, _____ nebo _____.

Podle textu запиš hlavní funkce kůže.

_____
_____

Odpovídej na zadané otázky.

Jak se nazývá proces udržení stálé teploty těla? _____

Pomocí čeho je stálá teplota těla udržována?
_____

Jakou funkci kůže jsme prozatím nezmínili? _____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Dýchací soustava

Dýchací soustava je orgánová soustava živočichů sloužící k dýchání. Zajišťuje přívod kyslíku ze vzduchu, jeho předání do krve a následný odvod oxidu uhličitého z těla. Dýchací soustavu tvoří dýchací svaly, dýchací cesty a plíce. V dýchacích cestách je uloženo hlasové ústrojí, přičemž na tvorbě hlasu se podílí vydechovaný vzduch.

Dýchání zajišťují dýchací svaly: mezižeberní svaly, bránice.

Dýchací cesty tvoří: nosní dutina, hrtan, průdušnice a průdušky.

Průduškami proudí vzduch do plic (vdech) a zpět (výdech).

Cesta kyslíku:

v plicích prolíná kyslík do krve → červené krvinky roznáší kyslík do celého těla
→ zpět do plic je přiváděn oxid uhličitý (přechází do vydechovaného vzduchu)

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Dýchací soustava je _____ soustava živočichů, která slouží k _____ . Zajišťuje přívod _____ ze _____ , jeho předání do _____ a následný _____ oxidu _____ z _____ . Dýchací soustavu tvoří _____ , _____ a _____ .

Doplňuj požadované informace.

Vypiš, které svaly zajišťují dýchání:

_____

Napiš, které části tvoří dýchací cesty:

_____

Zjisti z textu, jakou úlohu hrají v těle červené krvinky.

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Oběhová soustava - krev

Oběhová soustava slouží v těle člověka hlavně k **transportu živin, plynů a odpadních látek** z tkání nebo do tkání. Tvoří ji **srdce a cévy**, které zajišťují nepřetržitý průtok krve.

Krev

- červená tekutina, která **rozvádí do celého těla kyslík, živiny a další látky**,
- **odvádí z těla** oxid uhličitý a jiné škodlivé látky,
- skládá se z **krevní plazmy, červených a bílých krvinek, krevních destiček**,
- **krevní plazma** je složená z vody s rozpuštěnými bílkoviny, cukry, tuky, solemi, atd.,
- **červené krvinky** na sebe váží kyslík,
- **bílé krvinky** jsou pohyblivé, pohlcují bakterie a zneškodňují cizorodé látky,
- **krevní destičky** zabezpečují srážlivost krve.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Oběhová soustava slouží v těle člověka k _____,
_____ a _____ látek z tkání nebo do tkání. Krev je
červená _____, která rozvádí do těla _____,
_____ a další látky, odvádí z těla _____
a jiné škodlivé látky.

Dopln informace, které získáš v textu.

Oběhovou soustavu tvoří _____.
Krev se skládá z _____
_____
Krevní plazma je složená z _____
_____
Červené krvinky na sebe váží _____.
Bílé krvinky pohlcují _____.
Krevní destičky zabezpečují _____.

Diskutuj s ostatními. Jak můžeš ovlivnit zdraví a kondici svého srdce a cév? Proč jsou nemoci oběhové soustavy jedním z nejčastějších závažných onemocnění v ČR?

Oběhová soustava – srdce, cévy

Srdce

- **dutý svalový** orgán uložený v hrudníku;
- je rozděleno na **4 samostatné dutiny** – pravá a levá síň a pravá a levá komora;
- pracuje jako **pumpa** – smršťuje se a uvolňuje – tím zajišťuje rozvod krve do plic, kde se krev okysličí a srdce ji žene do cév.

Cévy

- **rozdávějí** po těle krev;
- dělí se na **tepny, žíly a vlasečnice**;
- **tepny** vedou krev směrem od srdce po celém těle, **žíly** vedou krev směrem k srdci, **vlasečnice** propojují tepny a žíly.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Srdce je _____ orgán. Je uložený v _____ . Je rozděleno na _____ samostatné _____ .
Pracuje jako _____ - _____ se a _____ .
Takto zajišťuje rozvod _____ do _____ , kde se krev _____ a srdce ji žene do _____ .

Pracuj s textem. Dopiš rozepsané věty.

Cévy rozvádějí _____ .
Dělí se na _____ .
Tepny vedou krev _____ .
Žíly vedou krev _____ .
Vlasečnice podporují _____ .

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Trávící soustava

Trávící soustava a její části umožňují **příjem a zpracování potravy**. Tak mohou být živiny vstřebávány a jsou krví rozvedeny do celého těla. Zbytky nestrávené potravy jsou odvedeny ven z těla.

- **ústní dutina:** dochází zde k rozmělnění potravy pomocí zubů a jazyka a mísením se slinami (sliny obsahují látku štěpící škrob)
- **hltan, jícen:** po polknutí putuje potrava hltanem a jícnem do žaludku
- **žaludek:** stěny žaludku mísí potravu se žaludečními šťávami – vzniká kašovitá hmota, která je dále žaludečními šťávami štěpena na jednodušší složky
- **tenké střevo:** natrávená potrava se zde dále štěpí pomocí trávících látek vylučovaných tenkým střevem a slinivkou břišní. Stěnami tenkého střeva se vstřebávají živiny do krve.
- **tlusté střevo:** zahušťují se zde nestrávené zbytky potravy, voda přechází stěnami do krve
- **konečník:** hromadí se zde zahuštěné a nestrávené zbytky potravy, odchází z těla ve formě stolice

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Trávící soustava se svými částmi slouží k _____ a zpracování _____ . Dále jsou živiny _____ a krví _____ do celého těla. Zbytky _____ potravy jsou _____ ven z těla.

Pracuj s textem. Zapiš do tabulky části trávící soustavy. Ke každé části zapiš jednoduše hlavní úkol, např. ústní dutina – rozmělnění potravy, mísení se slinami.

Ústní dutina	

Vylučování. Močová soustava

Lidské tělo tvoří **3 druhy odpadních látek**: **oxid uhličitý** odcházející z plic ve vydechovaném vzduchu; **pevné a nestrávené zbytky potravy** odcházející formou stolice konečným; **tekutý odpad** odváděný z těla močovou soustavou a potem.

Močová soustava

- **ledviny**: odebírají z krve soli, odpadní a cizorodé látky a přebytečné tekutiny, tvoří se v nich moč;
- **močovody**: odvádějí moč do močového měchýře (každá ledvina má 1 močovod);
- **močový měchýř**: hromadí se zde moč, po naplnění se stáhne a moč vypudí (tento děj člověk ovládá svou vůlí);
- **močová trubice**: vede z močového měchýře ven z těla, odchází jí moč.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Lidské tělo tvoří _____ druhy odpadních látek: _____, _____ zbytky _____ a tekutý _____. Ledviny odebírají z krve _____, odpadní a _____ látky a další přebytečné _____. Močovody odvádí moč do _____. V močovém měchýři se _____ moč, po naplnění moč _____. Močovou trubicí odchází _____ z těla ven.

Pracuj s textem. Odpovídej jednoduše na zadané otázky.

Kudy odchází z lidského těla oxid uhličitý? _____

Kudy odchází z lidského těla pevné a nestrávené zbytky potravy? _____

Kudy odchází z lidského těla tekutý odpad? _____

Uveď čtyři části močové soustavy: _____

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Rozmnožovací soustava

Rozmnožování je jedním ze základních znaků života. Lidský zárodek vzniká v těle matky splynutím **ženské pohlavní buňky** (vajíčka) a **mužské pohlavní buňky** (spermie).

Vývoj dítěte v těle matky trvá přibližně 9 měsíců. Dítě po narození je odkázáno na matku, je kojeno mateřským mlékem, roste a dospívá (dívka v ženu, chlapec v muže).

Ženské pohlavní ústrojí

- je tvořeno **dvěma vaječníky** obsahujícími **zárodečné buňky** (vajíčka). Každý měsíc se uvolňuje 1 vajíčko (asi od 11 let), které po dozrání putuje **vejcovodem do dělohy**. Není-li oplodněno spermií, zaniká a opouští tělo s několikadenním krvácením (menstruace).

Mužské pohlavní ústrojí

- je tvořeno dvěma vejcovitými **varlaty** uloženými v šourku. Zde se tvoří **spermie** (asi od 13 let), které prochází **chámovodem a močovou trubicí** opouští tělo.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Rozmnožování je jedním ze _____ znaků _____. Lidský _____ vzniká v těle _____ splynutím ženské _____ buňky a _____ pohlavní _____. Vývoj dítěte trvá přibližně _____. Po narození dítě saje _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Jak se nazývají ženské pohlavní buňky? _____

Jak se nazývají mužské pohlavní buňky? _____

Čím je tvořeno ženské pohlavní ústrojí?

_____

Čím je tvořeno mužské pohlavní ústrojí?

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Nervová soustava

Nervová soustava slouží k **zachycení a zpracování podnětů**, které působí na organismus, a zajištění reakce na ně. Člověku nervová soustava umožňuje **složitě myslet, dorozumívat se řečí a uvědoměle pracovat**. Tvoří ji **mozek, mícha a nervy**.

Mozek: je uložen v mozkové části lebky, společně s míchou řídí činnost celého organismu

Mícha: je uložena v páteřním kanálu, vycházejí z ní nervy, pomocí ní získává mozek informace a reaguje na změny venkovního prostředí, obsahuje mozkomíšni mok

Nervy: spojují mozek a míchu se všemi orgány, nesou informace do mozku a míchy a vedou odtud příkazy pro reakci jednotlivých orgánů (např. pohyb ruky)

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Nervová soustava slouží k _____ a _____ podnětů působících na organismus a zajištění _____ na ně. Nervová soustava umožňuje člověku složitě _____, _____ se řečí a _____ pracovat. Tvoří ji _____, _____ a _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Kde je uložen mozek?

Kde je uložena mícha?

Jakou funkci mají nervy?

Pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem. Napiš, tři věci, které prospívají lidské nervové soustavě a tři věci, které jí škodí.

Smyslová ústrojí – zrak, sluch

Pomocí zraku, sluchu, čichu, chuti a hmatu přijímáme informace z okolního světa.

Zrak

- ústrojím zraku jsou **oči**, zrakem vnímáme světlo, tvar, pohyb, barvy;
- světlo prochází **rohovkou** a otvorem v **duhovce** (zornice). **Zornice** se zvětšuje nebo zmenšuje podle množství dopadajícího světla. Dále světlo prochází **čočkou**, dopadá na **sítnici** a zde vytváří **převrácený obraz**. Vzruchy ze sítnice jsou vedeny **zrakovým nervem** do mozku – ten umožňuje vidět pozorovaný objekt v nepřevrácené podobě.

Sluch

- ústrojím sluchu a ústrojím pro vnímání polohy a pohybu jsou **uši**;
- **ušní boltec** zachytí zvuk, ten prochází **zvukovodem** k **bubínku**, který se rozechvívá. Chvění přechází do **středního ucha** a dál do **vnitřního ucha** (obsahuje sluchové buňky, které zaznamenávají různou výšku tónů). Mozek vzruchy vnímá jako zvuk.
- ústrojí rovnováhy a pohybu je uloženo ve vnitřním uchu.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Pomocí smyslů přijímáme _____ z okolního světa. Ústrojím zraku jsou _____, zrakem vnímáme _____, _____, _____ a _____. Ústrojím sluchu a vnímání polohy a pohybu jsou _____.

Pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem a napiš odpovědi na zadané úkoly.

Napiš hlavní části oka:

Napiš hlavní části ucha:

Přemýšlej, diskutuj s ostatními, vyzkoušej si sám.

Jak se žije lidem se zrakovým či sluchovým postižením? Projdi si poslepu školu, pokus se komunikovat s kamarády bez možnosti je slyšet.

Smyslová ústrojí – čich, chuť, hmat

Čich

- čichem vnímáme vůně a pachy
- ústrojím čichu jsou čichové buňky v nosní dutině

Chuť

- chuť vnímáme pomocí chuťových pohárků na jazyku
- vnímané chutě – sladká, kyselá, slaná, hořká

Hmat

- hmatem vnímáme dotyk, chlad, teplo, bolest
- ústrojím hmatu jsou smyslová kožní tělíska umístěna na celém povrchu těla

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Čichem vnímáme _____ a _____. Ústrojím čichu jsou _____ buňky v _____. Chuť vnímáme pomocí _____ na jazyku. Vnímáme _____, _____, _____ a _____ chuť.

Pracuj s textem. Napiš několik krátkých poznámek o hmatu.

Přemýšlej a diskutuj s ostatními.

Jak se navzájem ovlivňují jednotlivé smysly? Mohli bychom žít beze všech smyslů? Představ si, jak by takový život vypadal.

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

ZEMĚ VE VESMÍRU - Magnet. Magnetická síla. Póly magnetu

Magnet je objekt, který ve svém okolí **vytváří magnetické pole**. Některé výrobky ze železa nebo oceli se přitahují **magnetickou silou**. Takovým výrobkům říkáme magnety. Silám, kterými na sebe magnety působí, říkáme **magnetické síly**. Magnetická síla působí buď mezi magnetem a železným předmětem, nebo mezi dvěma magnety navzájem.

Vlastnosti magnetů označujeme jako **magnetismus**. Magnety se vyrábějí v **různých tvarech**, např. plochý nebo tyčový.

Magnety mají vždy **dva póly** – **severní a jižní**. Přiblíží-li se k sobě dva magnety stejnými póly, **odpuzují se** (odpudivá magnetická síla). Opačné póly se **přitahují** (přitažlivá magnetická síla). Všechny magnety přitahují **železné předměty**.

Magnety se používají **v mnoha provedeních**, např. magnetický pásek na kreditní kartě; mohutné elektromagnety zvedající auta na šrotovištích; kompas; stavebnice z magnetických dílů; magnety na ledničku, a další.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Magnet je _____, který vytváří magnetické _____.
Magnetickou silou jsou přitahovány některé výrobky ze _____ nebo z _____. Silám, kterými na sebe _____ působí, říkáme _____ síly. Magnetická síla _____ mezi magnetem a _____ předmětem, nebo mezi dvěma magnety _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na otázky.

Jak označujeme vlastnosti magnetů? _____

V jakých tvarech se vyrábějí magnety? _____

_____

Kolik pólů má magnet? _____

Jak nazýváme póly magnetu? _____

Přemýšlej o využití magnetů ve svém životě. Uveď některé příklady, jak používáš magnety ty?

_____
_____

Kompas

Naše Země je vlastně obrovským **magnetem**, protože v jejím nitru je velké množství železa. **Magnetické póly Země** se nachází v blízkosti zeměpisného **severního a jižního pólu**.

Kompas je lidmi sestrojený jednoduchý přístroj. Jeho **střelka** (šipka) kompasu je malý magnet, který je díky volnému upevnění na kovovém hrotu otáčivý. Severní pól magnetické střelky ukazuje **vždy k severu**. Magnetická střelka se tak neustále natáčí ve směru sever – jih.

Složitější přístroj – **buzola** – pracuje na stejném principu jako kompas.

Kompas **umožňuje orientaci** námořníkům, letcům, cestovatelům. Dnes se však již používá zejména navigačních přístrojů nebo navigací pomocí družic.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Naše Země je obrovský _____, protože v jejím _____ je velké množství _____. Magnetické _____ Země se nachází blízko _____ severního a jižního _____.

Kompas je _____ sestrojený jednoduchý _____. Jeho střelka je malý _____, který je _____. Severní pól magnetické _____ ukazuje vždy k _____. Střelka se natáčí ve směru _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na zadané otázky.

Jak se nazývá složitější přístroj pracující na stejném principu jako kompas?

_____

Proč člověk vynalezl kompas (buzolu)?

_____
_____

Jak se dnes využívá kompasu (buzoly)?

_____
_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Naše Země

Ve vesmíru se pohybují **miliony galaxií**. Daleko od středu naší galaxie krouží jedna ze dvou set miliard hvězd pohybujících se v této soustavě – **Slunce**. Kolem Slunce obíhají další menší objekty – z plynů i z kamení a kovu a někdy obalené atmosférou – malou a tenkou vrstvičkou plynů. Povrch **třetího tělesa** od Slunce tvoří kamení, hlína, voda a zelené rostliny. Je to **Země**.

Dříve se lidé domnívali, že je Země **plochá deska**. Pomocí objevitelských cest a plaveb po moři si jako první Řekové uvědomili, že je **země kulatá**. Důkazů o kulatosti Země je více (dnes zejména **lety do vesmíru**).

Kulaté Zemi proto říkáme **zeměkoule**. Znáznorňuje se pomocí **zemského globusu (zmenšený model Země)**. Na Zemi rozlišujeme **severní a jižní polokouli**, kružnici oddělující povrchy obou polokoulí nazýváme **zeměpisný rovník**.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Ve vesmíru se _____ miliony _____. Daleko od středu naší _____ krouží hvězda - _____. Kolem Slunce obíhají další menší _____, které jsou z _____, _____ a _____, někdy obalené _____.

Pracuj s textem. Odpovídej jednoduše na otázky.

Co je atmosféra?

Co tvoří povrch Země?

Jak lidé objevili, že je Země kulatá?

Jak se nazývá zmenšený model Země?

Diskutuj s ostatními spolužáky a dospělými. Jak dříve lidé vnímali svět? Jak si mohli představovat, že je na konci Země, když věřili, že je plochá? Kdo objevil, že je Země kulatá?

Gravitační síla. Siloměr

V 17. století popsal slavný anglický fyzik a matematik **Isaac Newton** gravitační zákon, v němž uvádí, že každé těleso přitahuje všechny předměty na svém povrchu i ve svém okolí. Každé hmotné těleso tedy přitahuje kterékoliv jiné hmotné těleso. Toto silové působení mezi všemi formami hmoty nazýváme **gravitace**.

Síla, kterou se vzájemně přitahují hmotná tělesa, se nazývá **gravitační síla**.

S vyšší hmotností tělesa se zvyšuje také gravitační síla, která přitahuje okolní předměty. Tak působí obrovskou silou např. **gravitační síla Země** (vzhledem k její obrovské hmotnosti). Země tak přitahuje gravitační silou ovzduší, vodu, lidi, zvířata i předměty.

Siloměr je měřidlem síly. Jednotkou síly je **newton** (1N).

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

V 17. století byl popsán _____ zákon. Isaac _____ v něm uvádí, že každé _____ přitahuje všechny _____ na svém _____ i ve svém _____. Takže každé _____ těleso přitahuje každé jiné hmotné _____. Silové působení mezi všemi formami _____ nazýváme _____.

Pracuj s textem. Doplňuj zadání podle předepsané nabídky.

Newton; gravitační síla; siloměr; tím vyšší gravitační síla.

Síla, kterou se vzájemně přitahují hmotná tělesa, se nazývá

_____.

Čím vyšší hmotnost tělesa,

_____.

Jednotka síly se nazývá

_____.

Měřidlem síly je

_____.

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Měsíc

Měsíc je **přírozená družice Země** – pohybuje se kolem ní po oběžné dráze. Kolem Země oběhne za **29 a půl dne** – proto této době říkáme **měsíc**. Za stejně dlouhou dobu se Měsíc otočí jednou kolem své osy. Proto ze Země vidíme jen jednu polovinu Měsíce.

Povrch Měsíce tvoří **vysoké hory a hluboká údolí s krátery**. Měsíc je **chladné** těleso. Jeho světlo je jen **odrazem** slunečního světla.

Když Slunce osvětluje celou jeho plochu, vidíme Měsíc **v úplňku**. V dalších dnech se osvětlená plocha zmenšuje, až se skoro ztratí, říkáme, že Měsíc **couvá**. **Nov** se objevuje 14 dní po úplňku. Pak se osvětlená část opět postupně zvětšuje až k úplňku - Měsíc **dorůstá**. Těmto změnám říkáme **fáze Měsíce**.

Prvními lidmi na měsíci byli američtí kosmonauti **Neil Armstrong a Edwin Aldrin** (1969 – raketoplán **Appolo 11**).

Pracuj s textem. Doplnь vynechaná slova.

Měsíc je _____ Země. Kolem země oběhne za _____ a _____ dne. Za stejnou dobu se Měsíc _____ okolo své _____. Povrch Měsíce tvoří _____ a hluboká _____. Měsíc je _____ těleso. Jeho svit je _____ slunečního _____.

Pracuj s textem. Odpovídej na následující otázky.

Čím je tvořen povrch Měsíce? _____

Kdy vidíme Měsíc v úplňku? _____

Kdy se objevuje fáze Měsíce nazvaná Nov? _____

Hledej na internetu nebo v encyklopediích. Jak vypadá život na Měsíci? Jaká je teplota na povrchu? Může člověk na Měsíci žít?

_____
_____

Přemýšlej a diskutuj s ostatními. Co znamená, že je Měsíc přírozenou družicí Země.

Slunce

Slunce je naší nejbližší a nejdůležitější **hvězdou**, protože **ohřívá a osvětluje** Zemi, čímž jí dodává energii nutnou pro život. Je to spíše menší hvězda, ale je mnohokrát větší než Země.

Je to obrovská **koule žhavých plynů** – zejména **vodíku a helia**. Mezi těmito plyny probíhají **jaderné reakce**. Ubývá při nich vodíku a přibývá helia. Energie uvolněná při těchto reakcích je **zdrojem života** na Zemi.

Kolem Slunce obíhá v kruzích množství různých těles, které jsou přitahovány **gravitační silou Slunce**: planety se svými měsíci, planetky, komety, meteorická tělesa. Soubor těchto těles i se Sluncem nazýváme **sluneční soustava**.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Slunce je naší _____ a nejdůležitější _____. Ohřívá a _____ Zemi a tak jí dodává _____ nutnou pro _____. Je to koule _____ plynů (_____ a _____). Energie uvolněná ze Slunce je _____ života na _____. Tělesa přitahovaná _____ silou Slunce vytváří soubor, který nazýváme _____.

Pracuj s učebnicí. Napiš názvy osmi planet obíhajících v gravitačním poli Slunce.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Pracuj s učebnicí. Jednoduše napiš rozdíl mezi planetkami a kometami.

_____

_____

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Sluneční soustava

Kolem Slunce krouží velké množství různých těles. Největší z nich – planety – dostaly názvy podle starověkých bohů: Merkur, Venuše, Země, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun.

Planety obíhají kolem Slunce různými rychlostmi – čím blíže je planeta na své oběžné dráze Slunci, tím větší gravitační silou je k němu přitahována, a proto se pohybuje rychleji.

Nejrychleji se pohybující planetou je Merkur. Nejpomalejší planetou je Neptun. Země obíhá Slunce takovou rychlostí, že jej oběhne za jeden rok.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Kolem _____ krouží velké _____ různých _____.

Největší z nich jsou _____. Dostaly názvy podle starověkých bohů:

_____, _____, _____, _____,
_____, _____, _____, _____.

Planety _____ kolem _____ různými _____.

Jednoduše odpovídej na následující otázky.

Proč je nejrychleji se pohybující planetou právě Merkur?

Proč je nejpomaleji se pohybující planetou právě Neptun?

Pracuj s textem. Vysvětli, proč se některé planety naší sluneční soustavy pohybují rychleji a některé pomaleji.

Zopakuj si, co ses dozvěděl v této kapitole. Během max. 4 minut vše, co znáš, někomu jinému nahlas převyprávěj.

Střídání dne a noci

Ve vesmíru se všechno pohybuje. Pohybuje se také planeta Země: **Otáčí se kolem své osy, což způsobuje střídání dne a noci.** Země se otáčí kolem své osy od západu k východu. Každý okamžik je tak polovina Země osvětlena Sluncem (den) a druhá polovina je ve stínu (noc). Země se otočí kolem své osy asi za 24 hodin, proto říkáme, že na Zemi trvá jeden den 24 hodin.

Obíhá kolem Slunce, což způsobuje střídání ročních dob. Osa Země je nakloněná k rovině, ve které obíhá Země kolem Slunce a míří stále stejným směrem. Tak je v určité době přikloněna ke Slunci severní a jindy jižní polokoule Země. Sluneční paprsky tak dopadají na různá místa na Zemi v různých úhlech a různě dlouhé době.

Pracuj s textem. Doplň chybějící slova.

Země se otáčí kolem své _____ od _____ k _____.
Země se otočí kolem své osy asi za _____, proto říkáme, že den na _____ trvá _____.

Pracuj s učebnicí. Doplň do prázdných polí odpovědi podle nabídky.

21. března a 23. září; léto; 21. března; severní; 21. prosince.

Která polokoule Země je nejvíce přikloněná ke Slunci 21. června?	
Jaké roční období začíná na severní polokouli 21. června?	
Kdy na severní polokouli začíná jaro?	
Který den je severní polokoule nejvíce odkloněná od Slunce?	
Ve kterých dnech ohřívá a osvětluje Slunce obě polokoule stejně?	

Přemýšlej, pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem. Odpovídej na otázky.

Proč je tropický pás nejteplejší oblastí zeměkoule?

V jakém podnebném pásu se nachází Česká republika? Čím je tento pás charakteristický?

Diskutuj s ostatními. Vysvětli pojmy polární den a polární noc.

Trvání dne a noci

Délka dnů na Zemi je různá. Na **severní polokouli** v oblasti České republiky a dalších míst ležících stejně daleko na sever od rovníku dny a noci trvají následovně:

Jaro (od 21. března – jarní rovnodennost)

Den i noc jsou stejně dlouhé. Během jara se dny dále prodlužují, noci se zkracují.

Léto (od 21. června – letní slunovrat)

Den letního slunovratu je nejdelší, dále se dny zkracují a noci prodlužují.

Podzim (od 23. září – podzimní rovnodennost)

Den i noc jsou stejně dlouhé, dny se dále zkracují, noci prodlužují.

Zima (od 21. prosince – zimní slunovrat)

Den je nejkratší za celý rok, noc je nejdelší. S nadcházejícím jarem se dny prodlužují.

Roční období na **jižní polokouli** jsou **opačná** než na severní polokouli. Na různých místech Země jsou délky dne a noci v průběhu roku jiné.

Pracuj s textem. Doplň vynechaná slova.

Délka dnů na Zemi je _____. Na severní _____ začíná jaro od _____, léto od _____, podzim od _____ a zima od _____. Roční období na jižní polokouli jsou _____ než na _____ polokouli. Na různých _____ Země jsou _____ dne a noci v průběhu roku _____.

Pracuj s učebnicí. Odpovídej na otázky.

Jak nazýváme nejdelší den v roce? _____

Kdy začíná na severním pólu polární noc? _____

V jaký den začíná v naší oblasti jaro? _____

Čím je způsobeno střídání ročních dob? _____

Povídej si s dospělými nebo se spolužáky.

Co je polární den a noc?

Představ si např. Severní Ameriku. Jak vysvětlíš rozdílné klimatické podmínky na severu a jihu země?

Výzkum vesmíru

Téměř všechny **poznatky o vesmíru** získávají lidé pomocí různých **přístrojů a sond** vysílaných do vesmíru. Tyto sondy pak vysílají na Zemi **důležité zprávy a informace** o planetách, Slunci a o Zemi.

Umělé družice se pohybují po různých oběžných drahách. **Pevně ukotvené družice** využíváme pro přenos telefonních a televizních signálů, pro předpověď počasí atd.

Historie výzkumu vesmíru:

V roce **1957** vynesla raketa na oběžnou dráhu první umělou družici Země **Sputnik 1**.

V roce **1961** vyletěl do vesmíru první člověk, sovětský kosmonaut **Jurij Alexejevič Gagarin**. Roku **1969** vstoupili američtí kosmonauté na **Měsíc**.

Pracuj s textem. Dopln chybějící slova.

Většinu poznatků o _____ získáváme pomocí různých _____ a _____ vysílaných do _____. Umělé družice se pohybují po _____ drahách. Pevně ukotvené _____ využíváme například pro přenos _____ a _____ signálů. První umělá družice byla vynesena do vesmíru roku _____. První člověk vyletěl do vesmíru v roce _____. Američtí kosmonauté přistáli na Měsíci v roce _____.

Pracuj s učebnicí, encyklopedií, internetem. Jednoduše odpovídej.

Jaké formy života cestovaly do vesmíru dříve než člověk? Hledej jejich jména.

Proč cestovaly tyto formy života do vesmíru dříve než člověk?

Přemýšlej, diskutuj a odpovídej na otázky. Jak se liší prostředí vesmíru od prostředí na Zemi? Jak se člověk přizpůsobuje pobytu ve vesmíru? Proč lidé objevují nové části vesmíru? Proč detailně prozkoumávají některé planety?

SEZNAM PODLE STRAN

1. STROJE VE SLUŽBÁCH
ČLOVĚKA, Nakloněná rovina
2. Páka
3. Kladka
4. Kolo
5. Parní stroj
6. Spalovací motory
7. ENERGIE – formy, druhy
8. Energie – zdroje energie
9. Elektrická energie
10. Menší a malé zdroje elektrické energie. Elektrické spotřebiče.
11. Elektrický obvod
12. Elektrický proud – vodiče
13. JAK SE VYRÁBÍ...? Sklo.
Výroba skla.
14. Papír. Výroba papíru.
15. Plast
16. Výroba plasty
17. PŘÍJEM INFORMACÍ, Tisk
18. Rádiový přenos zvuku
19. Přenos signálu
20. Počítač
21. Internet
22. ROZMANITOST
PŘÍRODNÍCH PODMÍNEK NA
ZEMI
23. Podnebné pásy
24. Počasí a podnebí
25. Živočichové v různých
podnebných pásích
26. Rostliny v podnebných pásích
27. Cesty za potravou
28. Tropický pás
29. Subtropický pás
30. Mírný pás
31. Polární pás
32. Oceány
33. TŘÍDĚNÍ ORGANISMŮ,
Třídění přírodnin
34. Třídění rostlin a živočichů
35. Botanická zahrada
36. Člověk a příroda
37. Životní podmínky člověka a
vztahy k prostředí
38. Lidské tělo
39. Kostra člověka, kostra lebky
40. Kostra hrudníku, končetin, páteř.
41. Svaly
42. Kůže
43. Dýchací soustava
44. Oběhová soustava – krev
45. Oběhová soustava
46. Trávicí soustava
47. Vylučování. Močová soustava.
48. Rozmnožovací soustava
49. Nervová soustava
50. Smyslová ústrojí – zrak, sluch
51. Smyslová ústrojí – čich, chuť,
hmat
52. ZEMĚ VE VESMÍRU, Magnet.
Magnetická síla. Póly magnetu.
53. Kompas
54. Země ve vesmíru
55. Gravitační síla. Siloměr.
56. Měsíc
57. Slunce
58. Sluneční soustava

59. Střídání dne a noci

60. Trvání dne a noci

61. Výzkum vesmíru